

JOHN RAWLS'UN İKİ ADALET İLKESİ BAĞLAMINDA ADALET VE KALKINMA PARTİSİ'NİN SOSYAL POLİTİKAYA ANLAYIŞI VE UYGULAMALARI

Social Policy Understanding and Practices of the Development and Justice
Party in the Light of John Rawls's Two Principles of Justice

İrfan HAFLAK*

ÖZET

Yoksulluğun azaltılması ve sivil özgürlüklerin tam olarak hayata geçirilmesi insanlığın iki önemli amacı oluşturmaktadır. Bu iki amacı gerçekleştirmesi beraberinde çözülmesi oldukça güç gerilimler yaratmaktadır. Bununla beraber Amerikan siyasetçi filozof Rawls'un ortaya koyduğu adalet kuramı bu gerilimi azaltmada önemli bir rol oynamıştır. Bir yandan hakkın iyiye önceliğini vurgulayarak temel hak ve özgürlüklerin önceliğine vurgu yapmış diğer yandan fark ilkesi ile gelirin adil olmayan dağılımına hangi kofulda tahammül edilebileceğini göstererek özgürlükle sosyal adalet arasındaki gerilimi azaltmaya çalışmıştır. Bu çalışmada Rawls'un adalet kuramından yola çıkarak 2002 yılından beri iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) sosyal politika anlayışını irdelemeye çalışılmaktadır. Rawls'un adalet kuramının birinci ilkesi olan eşit temel özgürlükler ilkesi ile AKP'nin Avrupa Birliği ile üyelik müzakereleri çerçevesinde yaptığı reformlar değerlendirilmeye çalışılırken, diğer yandan fark ilkesi ile yoksulluk ve yoksullara yönelik politikalar anlaşılmasına çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Temel hak ve özgürlükler, adalet, sosyal politika, Rawls.

ABSTRACT

Easing poverty and maximising basic rights and freedoms are the most important two aims of humanity and there has always been a conflict to realize those two aims. However, American political philosopher, John Rawls, in his book "A Theory of Justice", put forward a theoretical framework which aims to reconcile those aims. In his theory Rawls put a great emphasis on the priority

---

*Yrd. Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İİBF, Kamu Yönetimi Bölümü

of basic rights and liberties and also provided a criteria which can be utilized in determining the extent to which inequalities are permitted in a society. By basing especially on the two principles of the justice theory of Rawls, the Turkish context starting from 2002 when Justice and Development Party came to power has been looked at. It has been argued that Government's efforts to widen civic liberties to become a member of the EU reminds us the first principle of Rawls's theory of justice, and contributed to the improvement of the Turkish democracy. Social policy understanding and practices of the Government has been evaluated by reference to the difference principle of Rawls's theory.

Key words: basic rights and liberties, justice, social policy, Rawls.

***

GİRİŞ

Fransız düştünür Tocqueville'nin ifade ettiği üzere efitlik ideali insanlığın gerçekteftirmeye çalıftığı ilk ideallerden birisidir ve özgürlükten daha önemlidir. İnsanlar ancak bu ideali gerçekteftirdikten sonra başka amaçlar için mücadeleye koyulmuşlardır. Tarihi süreç irdelendiğinde söz konusu iddianın doğrulandığı görmek mümkündür. Tarihin önemli dönüm noktalarından birisi olan Fransız Devrimi, insanın efit olma mücadelesine verilebilecek önemli bir örnektir. Bu örnek aynı zamanda özgürlük idealinin de nasıl gerçekteftirildiğini anlatması itibariyle ayrıca önemlidir.

Arkasından gelen 19.yüzyıl insanlık için önemli kazanımların elde edilmesine örnek gösterilen Fransız Devrimi'nin kıyasıyla eleftirildiği bir yüzyıl olmuştur. Bu beklenmedik eleftirinin arka planında görünen neden, insanın özgür ve efit hale getiren Devrim'in insanın aynı zamanda kendi haline bırakmasıdır. Sanayi Devrimi'nin de etkisiyle toplumsal ve ekonomik dokuda önemli dönüflümlerin gerçekteftiği bu yüzyılda hayatın zorluklarıyla başla çıkmada yeterli donanımına sahip olmayanlar için efit ve özgür olmanın çok da anlamlı olmadığı veya özgürlüğün değerinin herkes için aynı olmadığı ifade edildi. Bu ise devlet ve özgürlük kavramlarının yeniden ele alınıp yorumlanması sonucunu doğurdu.

Devlet artık eylemleri sorgulanmayan en üst otorite olarak yaptığı yasal düzenlemelerle bir taraftan çalıftan insanların çalıftıma kofullarını daha

insan« hale getirirken di«er yandan da hayat› devam ettirebilmek i«in yeterli ara«lara sahip olmayan yoksul insanlar› «kinci D«nya SavaŒ›ndan sonra «nl« Beveridge Raporuyla beraber sosyal yard›m devleti ortaya «km›Œ ve insan onuruna yararŒ bir hayat› s«rd«rebilme konusunda yetersiz olanlar›n yard›m›na devlet kofmuftur. Bu yard›mlar devletin da«ıt›« birer ulufe olman›n «tesinde yurttaŒlar a«›s›ndan bir hak talep etme sonucunu do«uran d«zenlemelerdir ve devleti de yerine getirme y«k«ml«l««« al›na sokan sosyal haklard›r. Bir bak›ma "demokratik effit vatandaŒlık" anlay›Œ›n›n yeterli olmad›«; ayr›ca "kofullar›n effitli«i"nin de ger«ekleŒtirilmesinin gereklili«i ortaya «km›Œtir. Arneson'nun ifadesiyle (1993:489), "effit demokratik vatandaŒlık›n «tesinde, effitlik«i (egalitarian) siyasal ideal daha baŒka bir fleyi ifade eder. D«nyadaki her ulus varlık›lar ve varlıks›zlar olarak b«l«nm«ftir. SanayileŒmiŒ piyasa ekonomilerinde baz› insanlar «ok y«ksek bir refah d«zeyine sahiptir, baz›lar› orta halli iken, baz›lar› da fakirli«in pen«esinde. Servet, gelir, e«itim, t›bbi hizmetlerden yararlanma olana«› ... a«›lar›ndan en iyiler ile en k«t« durumda olanlar aras›nda hayat beklentileri aras›nda korkun« u«urumlar vard›r". Arneson ayr›ca, s«z konusu fark›n zengin ve fakir «lkeler aras›nda yap›lmas› durumunda «ok daha b«y«k «kaca«›n› da ifade etmektedir (Arneson, 1993:489).

«nsan onuruna muhalif bir durumu ifade eden yoklukla m«cadele etmek ahlaki olarak olduk«a cezbedici g«r«nmesine ra«men, bu m«cadelenin s›n›rlar›n›n ne olaca«›, effit hale getirilmeye «al›Œlan fleyin neler oldu«u konusunda sahip olunan ideolojik bak›Œ a«›s›na g«re «nemli «l««de farklılıklar vard›r. Bu sorular›n da «tesinde «z«lmesi gereken daha «nemli bir soru, aralar›nda «teden beri bir gerilimin s«z konusu oldu«u effitlik ve «zg«rl«kt«r. Bu gerilimi «z«meye «al›Œan «abalar›n i«erisinde m«stesna bir yer ifgal eden «nemli bir tanesi Amerikal› «nl« filozof John Rawls'tan gelmiŒtir. Rawls'un bu konudaki «nemli katk›s› devletin toplumun dezavantajlı «yelerine y«nelik olumlu eyleme giriŒmesine ifade eden pozitif «zg«rl««e olduk«a yaklaŒan bir anlama sahip olan "«zg«rl«««n de«eri" «zerinde durmas›d›r. O'na g«re «zg«rl«««n daha anlaml› olmas› i«in esas itibariyle iktisadi nitelikteki effitsizliklerin toplumun en dezavantajlılar› lehine bir sonu« do«urmas› gerekmektedir.

Rawls'un yukarıda ifade edilen gerilimi «z«mek ad›na ortaya koydu«u u«raŒ› yani, O'nun adalet kuram›, bug«n«n «a«daŒ d«nyas›nda asl›nda iki t«rl« bir fonksiyon icra etmektedir. Bunlardan biri temel hak ve h«rriyetler a«›s›ndan beraber yaŒamay› m«mk«n k›lacak bir yol «nermesi ve bu ba«lamda ortaya koydu«u ilkeyi adeta kutsamas›; di«eri ise, insanlı«›n hala «nemli bir k›sm›n›n tecr«be etmek zorunda kald›«; yoksulluk konusunda ortaya koydu«u ilkedir. Esas›nda Rawls'un "hakkaniyet olarak adalet" olarak kavramlaŒtır›lan kuram›,

Corlett'in ileri sürdüğü gibi (1991:1), bireycilik ile malların adil bölüşümü arasında bir uzlaşmanın gerçekleştirilmesine hizmet etmektir. Her ikisi de adeta Rawls'un idealleştirdiği toplumun anayasasının sacayaklarını ifade etmektedir. Fakirlere yönelik politika üretmeye çabalayan ülkelerin Rawls'tan esinlendiklerini belirtmekte bir sakınca yoktur. Hem temel hak ve özgürlükler konusundaki açılımlar ve hem de toplumun en az avantajlı mensuplarına yönelik olarak, 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) yaptıkları çalışmalar Rawls'un adalet kuramı bağlamında irdelemek anlamlı bir çaba olarak görünmektedir. Diğer bir ifadeyle, refaha ve özgürlüğe yönelik Rawls tarafından ortaya konmuş olan yol haritasının Türkiye bağlamında anlamını kavramak kendi başına değerli bir çaba gibi görünmektedir.

1. Rawls'un Adalet Kuramı: Kısa Bir Özet

Rawls'un adalet kuramını ortaya koyduğu eser olan "Bir Adalet Kuramı" 1971 yılında yayımlandığında siyaset felsefesi çevrelerinde oldukça sempatik bir karşılıma mazhar oldu. Uzunca bir süredir "ölü" olduğu iddia edilen bir alan olan ve mantıksal pozitivizmin etkisiyle normatif olanın inceleme dışında tutulduğu siyaset felsefesi söz konusu çalışmayla yeniden canlanma evresine girmiş ve adalet gibi kavramlar da bir kez daha siyaset felsefesinin ilgi alanına dahil olmuştur. Kukathas ve Pettit'e göre (1990:6) Rawls'un bu çabası, "sosyal ve siyasal örgüt düzeyinde özellikle arzu edilenin...." bulunup ortaya çıkarılmasına yönelik bir çabaydı. Arzu edilen, toplumun temel yapısında uygulanma olanağı bulacak ve karşılıklı olarak gerçekleştirecek olan ilkelerdir ki bu ilkeler Rawls tarafından adalet ilkeleri olarak adlandırılmaktadır. Sözü edilen toplumun temel yapısının ne olduğu ise yine Rawls tarafından ifade edilmektedir: "Bizim için adaletin konusu/öznesi(subject) toplumun temel yapısıdır. Veya tam olarak ifade etmek gerekirse ana sosyal kurumların temel haklar ve ödevleri dağıtma biçimidir. ... Sosyal kurumlar kavramı ile siyasal anayasa ve temel ekonomik ve sosyal düzenlemeleri anlamaktayım" (Rawls:1999:6). Toplumun temel yapısında geçerli olacak olan ilkeler, yani adalet ilkeleri geneli hedeflemeli, özel menfaatlere göre dizayn edilmemelidir. Bu ilkelerin belirlenme biçimi veya yolu Rawls'u, Locke, Rousseau ve Kant gibi filozoflarla beraber sosyal sözleşme geleneği içerisinde yerleştirmektedir. Rawls'un sosyal sözleşme anlayışı ve sözleşmenin fonksiyonu bu geleneğin klasik temsilcilerinden Rawls'u ayırmaktadır "benim amacım genelleştirilebilecek ve Kant, Rousseau ve Locke'ta söz konusu olan sosyal sözleşme anlayışı çerçevesinde daha soyut bir düzeye taşınabilecek olan bir adalet anlayışı ortaya koymaktır. Fakat sözleşmeyi belirli bir topluma giriftir veya belirli bir yönetim biçimi kurma anlamında bir sözleşme

olarak düftünmüyoruz. Daha ziyade belirleyici olan düflünce toplumun temel yapıs için adalet ilkelerinin belirlenmesi ilk anlaşılanın konusudur(object)" (Rawls, 1999:10). Bu adalet ilkeleri bireyler arasında ifbirliğinin ve beraber yaşamın temel çerçevesini çizecek "ilk efitlik durumu"nda özgür ve rasyonel insanların seçecekleri ilkelerdir. Belirlenen adalet ilkeleri ilgili toplumun yapaca« bütün düzenlemeler için bir yol haritası fonksiyonu görecektir. Rawls, belirlediği adalet ilkelerinin ana çatısını oluşturdğu bu adalet kuramına "hakkaniyet olarak adalet" ismini vermektedir.

Sözleşme aygıtın kullanarak amaçlanan, sosyal-siyasal ve ekonomik düzenlemelerin tabi olaca« ilkeleri bulmaktır. Rasyonel ve özgür bireyler hangi ilkeler üzerinde anlaşabilirler? Bir başka ifade ile insanların sezgileri onlar hangi ilkeleri tercih etmeye yönlendirir? Bu ilkeleri belirlemek üzere Rawls bir ilk durum varsayımından hareket etmektedir. O'nun ifadesiyle başlangıç durumu kavramı geleneksel sözleşme geleneğinin önemli bir parçası olan "doğal durumu"na tekabül etmektedir. Bu noktada özellikle Locke ve Hobbes'ten ayrıldık nokta söz konusu bu ilk durum halinin tamamen hipotetik/varsayım sal olmasıdır (Rawls, 1999:11). Varsayım sal olsa da ilk durum adeta dondurulmuş tarihsel bir an olarak belirli bir adalet anlayışın ortaya çıkması amacıyla hizmet edecektir. Bu adalet anlayış, daha önce belirtildiği gibi, Rawls'çu terminolojide "hakkaniyet olarak adalet" olarak adlandırılmaktadır. Rawls ilk durumda adalet ilkelerini seçecek olanlarla ilgili sınırlamalar ortaya koyarken, söz konusu kiffilerin sosyal statü, toplumda ifgal ettikleri konum, sahip oldukları doğal yetenekler konusunda bilgi sahibi olmadıklarını ifade etmektedir. Özellikleri böylece sıralanan insanlar bir cehalet perdesi (veil of ignorance) arkasında ortak yaşamın başlı olaca« adalet ilkelerini seçeceklerdir. Rawls'a göre bu bilinmezlik perdesi, insanların geleceğe dönük yaşamlarını sürdürmede başlı olacakları ilkeleri belirlerken tarafsız olmalarını garanti edecek bir iflev görecektir. Kimse diğeri hakkında bir bilgiye sahip olmadık için adalet ilkeleri belirlerken kendi avantajına olacak bir düzenleme için uğraşmayacak ve herkes sezgisel olarak bir insan için önemli olan, olmaması durumunda katlanılması güç olacak ilkeler üzerinde bir anlaşmaya varacaktır (Hünler, 1997:40-44). Kuramın "hakkaniyet olarak adalet" olarak adlandırılmasının nedeni ilk durumun gerek tarafların özellikleri ve gerekse konulan diğeri sınırlamalarıyla ancak adil sonuçlar doğuraca« inancının bir tezahürüdür. Öte yandan ilk durumda birbirleriyle ilgili bilgiye sahip olmayan, birbirine ilgisiz olan bireyler arasında bir kışkanlık söz konusu değildir (Arnhart, 2005:396). Kışkanlık olmamak bir yana adeta buradaki sezgisel düflünce, herkesin iyi halinin ancak bir ifbirliği planıyla mümkün olaca« ifade etmektedir. Sonuçta taraflar, adil bir seçim

süreci sonunda toplumun temel yapısının bağı olacağı veya kurumların dayanacağı ilkeleri bulup ortaya çıkaracaklardır. Bu ilkeler Rawls tarafından adaletin iki ilkesi olarak adlandırılmaktadır. Esas itibarıyla bu ilkelerden birincisi "temel hakların ve görevlerin dağıtımında (assignment) eşitliğini" ifade ederken, ikincisi ise "sosyal ve ekonomik eşitsizlikler (örneğin zenginlik ve otorite eşitsizlikleri)" ile ilgilidir. Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler "özellikle toplumun en az avantajlı üyeleri bafıta olmak üzere herkesin yararına sonuçlar doğuruyor ise adildir" (Rawls, 1999:13). Söz konusu adalet ilkelerini konunun anlaşılması ve kapsamı açısından ayrıntılı ele almak bu bağlamda önemlidir.

1.1. Ulaşılan Adalet ilkeleri

Bir Adalet Kuramının yenilenen 1999 baskısında ilk durumda sözleşmeye taraf olanların üzerinde oydaftıkları adalet ilkeleri şunlardır: "Birinci ilke: Her bir kifli diğerlerinin sahip olduğu benzer özgürlüklerle uyumlu eşit temel özgürlüklere eşit hakka sahip olmalıdır. İkincisi: Sosyal ve ekonomik eşitsizlikler öyle düzenlenmelidir ki söz konusu eşitsizlikler hem a) makul olarak herkesin menfaatine olacak biçimde bir beklenti yaratmalı ve hem de b) herkese açık olan konum ve pozisyonlarla ilişkilendirilmelidir" (Rawls, 1999:53). Rawls bu ilkeleri kurumlara uygulanabilir hale getirmek için olgunlaftırıldığında Arnhart'ın da belirttiği üzere (2005:397) yeni durumda bazı deiftiklikler kaçınılmaz olarak ortaya çıkmaktadır. Bunlar "herkesin menfaatine" ifadesini, "en az avantajlıın en yüksek menfaatine"; "herkese açık" ifadesini de "hakkaniyetli fırsat eşitliği kofulları altında herkese açık" olacak şekilde deiftirmiştir (Rawls, 1999:266). Rawls, Adalet ilkelerine gelen eleştiriler neticesinde kuramı revizyondan geçirerek "Justice as Fairness A Restatement" (2001) adlı eserinde Adalet ilkelerini yeniden ele almış ve bu konuda bazı deiftiklikleri yapmıştır:

"a) Her bir kifli, herkesin aynı özgürlük planı (scheme) ile uyumlu tam uygun eşit özgürlük planına ihlal edilemez talebi vardır. b) sosyal ve ekonomik eşitsizlikler iki kofulu karşılamadılar: Birinci olarak adil fırsatlar eşitliği kofulları çerçevesinde bütün pozisyonlar ve konumlar herkese açık olmalı ve ikinci olarak sosyal ve ekonomik eşitsizlikler toplumun en az avantajlı üyelerinin en büyük yararına olmalıdır" (Rawls, 2001:42).

Rawls'un birinci adalet ilkesinde söz konusu olan eşit temel özgürlükler ilkesi irdelendiğinde içeriğinin öteden beri bilinen medeni ve siyasal nitelikli haklarca doldurulduğu görülecektir. Bunlar düşünce ve vicdan özgürlüğü, seçme ve seçilme hakkı gibi siyasal içerikli haklar, konuşma ve toplanma

özgürlüğü, kiffisel mülkiyet hakkı, hukuk devleti kavramının ifade ettiği üzere keyfi olarak tutuklanmamadır. İkinci adalet ilkesi esas itibariyle, gelir ve servetin dağılımına ve pozisyon ve mevkilere ulaşma olanakları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Adalet ilkelerinin öncelik sırası konusunda Rawls klasik liberalizme oldukça yakın durmaktadır. Çünkü efektif temel özgürlükler ilkesinin ikinci adalet ilkesine öncelikli olduğunu ileri sürmektedir. Bu önceliğin anlamı, birinci adalet ilkesinin, yani efektif temel özgürlükler ilkesinin herhangi bir unsurunun ihlali daha büyük bir sosyal ve ekonomik avantajca tazmin edilemeyeceğidir. Öncelik sırasının belirlenmesi aslında Rawls'un felsefesinin iki önemli özelliğini ortaya çıkarmaktadır. Bunlardan bir tanesi Rawls'un faydacıca yönelik eleştirisiğidir. Bir toplumun refah düzeyinin yükseltilmesi temel bir özgürlük göz ardı edilerek yapılamaz. Bir başka ifade ile, Boroval'nın da Rawls'a dayanarak belirttiği üzere, "... daha fazla ekonomik yarar sağlayacak olsa bile özgürlüklerin kısıtlandırılması bir düzen kabul edilemez" (Boroval, 2002:78). Söz konusu bu argümanı ileri sürerken aslında Rawls'un zihninde olan akımlı faydacıktır. Faydacıca yönelik bu eleştirel bakış açısı aslında bir hususu daha açık hale getirmektedir. O da Rawls'un hakları ve özgürlükleri ile birey konsepsiyonunun Kant tarafından etkilenmiş olduğunuğudur. Bu anlayışla göre birey kendi başına bir amaçtır, başka herhangi bir amaç için araç olamaz.

Birinci adalet ilkesinin ikinciye bir öncelikli olmakla beraber, Rawls, her ikisinin de toplumun temel yapısına açıısından önemli rolleri olduğunu iddia etmektedir. O'na göre "temel yapının bir koordinatı yurttaşların efektif temel özgürlüklerini ortaya koymak ve korumak görevini yerine getirirken, diğer koordinatta özgür ve efektif olarak görülen yurttaşlara en uygun olacak şekilde sosyal ve ekonomik adaletin arka plan kurumlarını oluşturur" (Rawls, 2001:48). Toplumun temel yapısına efektif temel özgürlükler ilkesi ile birlikte ilk ilkesinin uygulanması sonucu arzu edilen "iyi düzenlenmiş toplum" amacını da gerçekleştirelimiş olacaktır.

1.2. İkinci Adalet İlkesi: "Adil Fırsatlar ve Eftisizliğe Tahammül Sınırı"

Rawls'a göre (1999:54), bir toplumun temel yapısında dağılıma konu olabilecek iki tür değerden bahsetmek mümkündür. Bunlardan bir tanesi "birincil toplumsal değerler" olarak adlandırılan ve kapsamını hakları, özgürlükler, olanakları, gelir ve servetin doldurduğu değerlerdir. Diğer birincil değerler ise, doğal değerler olan sağlık, hayal gücü ve zekâdır. Bu iki grup değer arasındaki en önemli fark birincil gruba giren değerlerin dağılımının toplumun temel yapısının özellikleriyle doğrudan bir ilgisi olduğu halde, ikincil grubun

dağlamında böyle doğrudan bir ilişkinin olmamasıdır. fiunu ileri sürmek belki mümkündür: Birincil grubun dağlamında kime ne kadar değerini gideceğini belirlemede çoğu zaman hiçbir dahlimizin söz konusu olmadı doğal değerlerin etkisi söz konusu olacaktır.

Hangi durumun adil olacağı veya Rawls'un adalet kuramı kriterlerini karşılayacağı konusu üzerinde durursak bunun esas itibarıyla bütün birincil sosyal değerlerin eşit dağılıdğı varsayılan ilk durumdan ayrıldıktan sonra yani hayatın akışını bittirdikten sonra dağıtım eğer herkesin lehine bir sonuç doğuruyorsa bu durum Rawls'un adalet anlayışına uyumu ifade etmektedir. Bu argümanı doğal sonucu adaletsizlik Rawls'un ileri sürdüğü üzere (1999:54,) bir toplumda eşitsizliklerin herkesin lehine olmadığı durumda söz konusu olur.

"Bir toplumdaki en az avantajlı" kavramı daha ziyade adalet kuramının fark ilkesiyle doğrudan ilişkili görünmektedir. Bir başka ifade ile, Boroval'nın belirttiği gibi (2002:78) kuramın ekonomik açıdan malların dağıtımıyla doğrudan ilişkisi olan bir ilkedir. "[F]ark ilkesi, adil bir toplumda, en kötü durumda olanların alabileceklerinin en çoklandığı bir dağıtımın tercih edilmesini şart koşar" (Boroval, 2002:78). Bu ilkenin söz konusu anlamına paralel bir başka anlam, servet ve gelir düzeyleri açısından eşitsizlik ne kadar büyük olursa olsun bu eşit olmayan dağılımdan en az avantajlılar yararlandı müddetçe buna müsamaha gösterilebilir.

Fark ilkesinde oldukça sık bir biçimde bahsi geçen "en az avantajlı" kavramının üzerinde durmak ve kavramı affikâr hale getirmek gerekmektedir. Rawls'a göre (2001:57-60), fark ilkesinin uygulandı eşitsizlikler, hayat boyunca yurttaşların birincil değerlere/mallara yönelik makul beklentileri arasındaki farklılıklardır. Bütün yurttaşların eşit temel haklarının ve özgürlüklerinin ve adil fırsat imkânlarının güvende olduğu iyi düzenlenmiş bir toplumda en az avantajlı kimse, en düşük beklentilere sahip gelir sınıfına mensup olan kimsedir. Burada dikkat edilecek husus, en az avantajlı kavramı ile spesifik bir bireyi vurgulamaktan öte, bir bütüne yani toplumdaki belirli bir sınıf veya parçası üzerinde durulduğunun farkında olunmasıdır (Weatherford, 1991:38).

2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Sosyal Politika Anlayışı

2002 yılında toplumun farklı kesimlerinden aldığı destekle iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi propaganda sürecinde seçmenlere önemli konularda sözler vermişti. Verilen bu sözlerin bir kısmı sosyal politika araçlarıyla fakirlerin ekonomik koşullarının düzeltilmesi ile ilgiliyken, bir kısmı da temel

hak ve hürriyetlerin daha da iyileŒtirilece«i yönündeydi. Adalet ve Kalk›nma Partisi'nin iktidar› öncesinde Türkiye önemli ekonomik krizler yaŒlam›Œ ve bankac›k sektöründeki yolsuzluklarla sars›lm›Œtı. Krizlerin yaŒland›« dönemdeki koalisyon hükümeti sorunlar› çözmek üzere bir dizi tedbir alm›Œı fakat kısa süre içinde yeni bir seçim karar› da alın›Œtı. Dolay›yla Ak Partinin iktidara geldi«i tarihte reform aç›s›ndan belli bir mesafe kat edilmifl ve IMF ile anlaşmalar yap›lm›Œtı. Ekonominin üzerinde ağır bir yük olan iç ve d›fl borç stoku ise oldukça ciddi bir seviyede bulunmaktaydı. Bu yapısal kofullar çerçevesinde yapılabilecek olanlar ancak yapılabildi. Öte yandan, Adalet ve Kalk›nma Partisi iktidarıyla birlikte çok hızlı bir biçimde Avrupa Birli«i ile müzakere tarihi alabilme konusunda pazarlıklar baŒladı. Kopenhag siyasi kriterleriyle uyumu gerçekleŒtirmek üzere meclisi çok yoğun bir çalıŒma sürecine girdi (Duran ve Haflak, 2005). Bu çabalar Türkiye'nin bir hukuk devleti olma yönünde önemli mesafeler almasına zemin hazırladı. Öte yandan, ekonomik büyümenin oldukça yüksek seyretti«i bu dönemde hükümet Uluslararası Para Fonu'yla (IMF) yapt›« anlaşma çerçevesinde mali istikrardan taviz vermemeye ve IMF programına ba«lı kalmaya çalıŒtı (Önifl, 2006:2). Buna rağmen Keyman ve Önifl'in de ifade etti«i üzere (2007:192) "demokratikleŒme vurgusu çok güçlü bir Avrupal›laŒma", ülkede daha önce söz konusu olan yolsuzlu«un azalmas› sonucunu do«urdu ve buradan elde edilen kaynak e«itim bafllı olmak üzere fakirli«in kısmen azaltılmas› için harcandı. Avrupa Birli«i'nin Aralık 1999 tarihinde Türkiye'yi tam üyelik için aday statüsüne layık görmesi ve özellikle 2001 ekonomik krizi, yeni hükümetin AB tarafından önüne konulan ve esas itibariyle demokratikleŒme ve insan hakları konular›nda yapt›« çalıŒmalara yönelik dahili tepkinin azalmasına sebep oldu. Yani, kriz beklenmedik bir sonuç do«urdu ve Türkiye'nin demokratikleŒmesine katkıda bulundu. Ama flunu da ifade etmek gerekmektedir: Hükümet bazı alanlarda yapmay› düflündü«ü reformlar için oldukça güçlü bir muhalefet ile karŒlaŒtı. Muhalefetin en yoğun oldu«u reform esas itibariyle devletin yeniden yapılandırılmasına ilifflkin yeni kamu yönetimi tasar›ydı.

Hükümetin Avrupa Birli«i ile ilgili süreçte özellikle Kopenhag kriterleriyle uyumu gerçekleŒtirmek üzere yapt›« reformlar- ki bunların önemli bir kısm› temel hak ve hürriyetlere dairdi- Rawls'un üzerinde durdu«u ve alt›« özellikle çizdi«i effit temel özgürlükler aç›s›ndan önemli görünmektedir. Bu bağlamda ifade ve örgütlenme özgürlükleri, azınlık hakları, daha önceki koalisyon hükümeti döneminde idam cezas›nın kaldırılması, azınlık vakıflar›nın taflınmaz mal edinmelerinin önündeki engellerin kaldırılması, kültürel açıdan Türkçe d›flında ana dilde yayın yapma yasa«ının kaldırılması özellikle büyük

bir öneme haizdir. Sosyal adalet önemli ölçüde yoksul olanların gelirin dağılımından aldıkları payı artırarak insan onuruna yakışır bir hayatı yakalama amacına hizmet ederken, kültürel olarak kıyıda kalmış olanların kendini ifade edebilmelerine ve dolayısıyla sosyal dışlanmaların azaltılması yoluyla da insan onuruna yakışır bir hayat amacının gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelişiyle beraber Avrupa Birliği'ne üyelik konusunda yaptıkları çalışmalar, geçmişteki koalisyon hükümetleri dönemindeki krizler dikkatlenildiğinde, bir istikrarın ortaya çıkmasına hizmet etmiştir.

Zaman zaman farklı sesler çıkmış olsa da ifli hayatı açışından istikrarın öneminden dolayı büyük sermaye hükümetin politikalarına destek vermiş görünmektedir. Yukarıda da ifade edildiği üzere makro ekonomi açışından bafırlı olduğu düşünülse de hükümetin insanların, özellikle "kıyıda" kalmış insanların hayatı açışından neler yaptıklarına bakmak gerekmektedir. Bir başka ifade ile, zaman zaman düzensizliklere neden olduğu iddia edilen piyasa ifliyiifinden zarar görenlere ve diğer dezavantajlı konumda olanlara yönelik neler yapılmıştır hususuna değilmek gerekmektedir.

2.1. Adalet ve Kalkınma Partisi ve Sosyal Haklar

Bundan önceki hükümetlerde olduğu gibi Adalet ve Kalkınma Partisi döneminde de ekonomik alanda takip edilen neo-liberal ekonomi politikalarının sosyal haklara yönelik bakış açışını belirlediği görülmektedir. Söz konusu bakış açışına göre devletin yardımları, yardımlardan yararlananlar açışından talep edilebilir bir hak niteliğine sahip değildir. Yani, yurttaşların devletten talep edecekleri şeyler bir "hak" nosyonu ile olmamaktadır. Bir başka şekilde ifade edilecek olursa, AKP'nin sosyal haklara bakış, Paine'nin yüzyıllar önce dile getirdiği "o bir sadaka değil bir haktır, talep ettiğim bafırlı değil adalettir" (Aktaran Parijs, 1992:9) düşünncesinden uzak gözükmektedir.

AKP'nin bu hak anlayışını, Türkiye'de öteden beri söz konusu olan sosyal hak anlayışına bir uyumu da ifade etmektedir. Bu uyumun esası, devletin aslında kendini bilinçli bir biçimde yükümlülük altına koymaktan kaçınmasında yatmaktadır. Anayasa'da yer alan 'Devletin sosyal alana ilifkin fonksiyonlarını ekonomik olanaklar ölçüsünde yerine getirir' hükmü devletin yurttaşların bir hakkı talep etmelerinin yolunu bir bakıma kapatmaktadır. Burada ve Keyder'in Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nı da içeren çalışmaları (Burada ve Keyder, 2003) belirttikleri üzere bir yardımın hak olarak ifade edilmemesi "büyük ölçüde aynı yardım olarak kalması", "sürekli kazanmaması", "bafıvruru

kofulların netleştirilmemesi" ve "belirsizlik" gibi olumsuzluklar beraberinde getirmekteydi. Devlet yardımlarının talep edilebilir hak kategorisinde değerlendirilmemesinin en önemli sebebi kaynak sıkıntısı ve kaynakların etkin kullanılmaması olarak ifade edilebilir.

Sosyal hak kavramına mesafeli duruşun arkasında, Buğra ve Şamrazdemir'in belirttiği gibi (2004-2005:5) öteden beri bilinen bir düflüncenin de yattığını ileri sürmek mümkün gözükmektedir: "[D]oğru iktisat politikaları uygulandığı takdirde, ekonomik büyüme gerçekleşir, büyüme istihdam artışlarına, istihdam artışları da yoksulluğun ortadan kalkmasına yol açar". Her insanın onuruna uygun bir gelire sahip olma hakkına sahip olması oldukça makul bir düflünce olmakla beraber istihdam olanaklarının genişletilmesinin her zaman mümkün olmayacağı da ortadadır. Ülkeler, çözü zaman kontrol edemedikleri kofullarla çevrili küresel bir ortamda varlıklarını sürdürmek zorunda kalırlar ve oldukça yoğun bir rekabet ile karlı karlıya kalırlar. Pek çok ülkenin tecrübe ettiği üzere küresel kofullar zaman zaman krizlere ve dolayısıyla istihdam daralmalarına sebep olur. En üst siyasal örgüt olan devletin yurttaşlarına yönelik yardımlarını talep edilebilir bir hak olarak değerlendirmemesi durumunda insan onuruna yaralı bir hayatın sürdürülmesinin sadece bir temenniden ibaret olabileceği ifade edilmektedir.

Buğra ve Adar'a göre (2007:35), hükümet sosyal politika alanındaki uygulamalarında gönüllü kuruluflardan yararlanmaya ve "geleneksel hayırseverlik" anlayışını güçlendirmeye çalışmakta, kendisi bu çerçevede cesaretlendirici rol oynamaktadır. Merkezi düzeyde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonu'nun yaptığı yardımlar da yoksullar açısından talep edilebilir haklar olmaktan uzaktır. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin yoksullara yönelik gerek merkezi hükümet ve gerekse elinde bulundurduğu yerel yönetimler vasıtasıyla yaptığı ve afaında değinilen yardımlar Buğra'nın da dile getirdiği gibi(2009) siyasal alanda söz konusu "seçmen davranışını etkilemektedir"

2.2. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin Sosyal Politika Uygulamaları

Makro hedefler açısından bafırlı olarak nitelendirilen AKP'nin yoksullara yönelik sosyal politikaları özellikle Rawls'un adalet ilkelerinden fark ilkesi açısından önemlidir. Öte yandan, dağıtım ilifkin politikalar, kendine yetebilen bir toplumsal sınıf yaratarak demokratik bir siyasal sistemin konsolide edilmesine katkıda bulunmaktadır. Burada Adalet ve Kalkınma Partisi'nin sosyal politika alanında yaptığı bazı uygulamalara değinilecektir.

Her ne kadar merkezi olarak tasarlanan ve yerel düzeyde uygulamaya

konulan sosyal politika uygulamalar› baz› sorunlara yol açsa da (Buœra ve Keyder, 2007; Boœaziçi üniversitesi sosyal politika forumu, 2007:55) ve yerel yönetimlerin sosyal politika uygulamalar›n› ayrı olarak ele almak daha anlaml› gözükse de, 2002 yılında iktidara gelen Adalet ve Kalkınma Partisi'nin sosyal politika tedbirlerinin nelerden oluftuœu burada irdelenirken böyle bir ayr›m yapılmayacaktır.

2002 yılında iktidara gelmeden önce ilgili siyasal partinin daha önceki Fazilet ve Refah Partileri ile ilişkileri dikkate alındığında oldukça genifl bir yerel yönetim tecrübesine sahip olduœu bilinmektedir. Genel başkan Recep Tayip Erdoğan İstanbul'un eski bir belediye başkanı olarak yerel düzeyde edindiœi tecrübesini ulusal düzeye taflımtır. Bu tecrübe sosyal politika alanında oldukça önemli hale gelmektedir. Çünkü yerel düzeyde yerel ihtiyaçlara en uygun yardım›n ancak yerel düzeyde çalışmakla ve tecrübe sahibi olmakla mümkün olabileceœi bilinmektedir. Sosyal politika uygulamalar› merkezden belirlenmeye çalışılsa bile yerelin ihtiyaçlar› konusunda bir tecrübe birikimi önemli gözükmektedir.

Bu bağlamda Adalet ve Kalkınma Partisi toplumun özellikle en az avantajlı kesimine yönelik uygulamalarına bakıldığında gerek yerel yönetim ve gerekse merkezi yönetimin eğitim alanında yaptıkları yardımlar dikkat çekicidir. Merkezi hükümetlerin öteden beri başları öğrencilere yönelik burs uygulaması bilinmektedir. Fakat özellikle yerel yönetimlerde bir süreden beri yoksul öğrencilere yönelik burs imkânları sunulmaktadır. Her ne kadar ihtiyaç sahibi öğrencilerin seçiminde hakkaniyetten uzaklaşma ihtimali var olsa da bu uygulama ihtiyacı olan öğrenciler açısından anlamlı bir uygulama olarak değerlendirilebilir. Öte yandan hali hazırdaki hükümet tarafından baz› ders araç ve gereçlerinin ücretsiz tedariki yoksul ailelerin refahına küçük bir katkı olarak değerlendirilebilir.

Açlık ve yoksulluk sınırları açısından kentsel mekânlarda oturanlara göre çok daha kötü durumda olan kırsal bölgelerde yaflayan insanlara yönelik doğrudan nakit desteœi oldukça yerinde bir uygulama idi. Son acil eylem planında yapılan deœiflikle sadece üretim yapanlara söz konusu nakit desteœinin verilecek olması üretimi tefviki açısından anlamlı görünmekle beraber, kırsaldaki hali vakti yerinde olduœu düflünülen insanların çoğunun yoksulluk sınırlarında olduœu düflünülürse uygulamadaki deœiflikliœin söz konusu mekânlarda yaflayanları yaflam›n› daha da güçleştireceœi ifade edilebilir. Yine kırsal kesime yönelik uygulamalar arasında olan çiftçilere mazot desteœi ve gübre konusunda sağlanan kolaylık da kırsal üretim ve istihdam açısından önemli gözükmektedir.

Yoksullara yönelik deşinilmesi gereken bir baflka tür yardım, ihtiyaç sahiplerine yapılan kömür ve yakacak yardımdır. Ülkemizde yoksuluk sınığın 2000 ytl yi aştı, dikkate alınırsa ve ülke nüfusunun hala "% 0.74'açlık, %17.81'i de yoksulluk sınığın altında yaşıyor" (Öztürk, 2008:72) olmaları söz konusu yardımlar daha da anlamlı hale getirmektedir.

Öte yandan Baflbakanlık Toplu Konut «daresi'nin düflük gelirlili vatandaşlara yönelik uygulamaya koyduğu makul taksitlerle ev sahibi olma projesi de yoksul insanların konut sahibi olma amaçlarının gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir.

Toplu Konut «daresi gerçekleştirdiği bazı projelerle kaynak yaratarak yoksulların oldukça ekonomik bir rakamla ev sahibi olmalarını sağlamaktadır. Yani, ilgili idare bir bakıma yoksullara kaynak aktarmaktadır.

Sağlık alanında da önemli iyileştirmelerin yapıldığı ileri sürülebilir. Memurların lehine olan uygulamalara toplumun diğer çabıflanlarının da sahip olmaları yönünde adımlar atılmış, örneğinin hastane hizmetlerinden yararlanmada baskurlular için ön ödeme zorunluluğu kaldırılmıştır. Yurttaşların sağlık hizmeti alımında kaynak çeşitliliği sağlanarak hizmetin kalitesinin artırılması amaçlanmıştır. Varol ve Saka'ya göre (2008:29), 2003 yılında baflatılan sağlığı dönüştürme programı ile sağlık hizmetine ulaşımadaki effitsizlikler giderilmeye ve hizmet kalitesinin iyileştirilmesine çalışılmaktadır. Özel hastanelerden yararlanma yolunun açılması yurttaşların daha kaliteli hizmet almasını amaçlayan önemli gözüken bir uygulama olmakla beraber devletin özel hastanelerden hizmet almına yönelik yaptığı katkı çok düflük olduğuna istinaden bir takım sorunlar ortaya çıkmış ve özellikle sigortalılara yönelik kısıtlamalar gündeme gelmiştir. Öte yanda özel hastanelerden devletin katkısıyla özele bir kaynak transferinin yapıldığı yönünde eleştirilerde söz konusu olmuştur.

Özellikle sağlık hizmeti alımında son derece kısıtlı olanaklara sahip yurttaşlara yeşil kart uygulamasıyla büyük bir kaynak bu alana aktarılmaktadır. Devlet Planlama teşkilatının 2005 yılındaki raporuna göre, 2002 yılı itibariyle sağlık alanında harcanan paranın toplamı 11 milyar dolar iken bu rakam 2004 yılında 19 milyar dolara yükselerek, sağlık harcamalarının ulusal gelir içindeki payı % 5.6 da % 6.3'e çıkmıştır.

Öte yandan Adalet ve Kalkınma Partisi'nin son zamanlarda uygulamaya soktuğu asgari geçim indirimi, temel bazı tüketim maddelerinde katma değer vergisi oranının indirilmesi de toplumdaki yoksullara yönelik sosyal politika uygulamaları bağlamında değerlendirilebilir. Bu bağlamda eğitim, sağlık, su

ve gıda gibi bazı mal ve hizmetlerde KDV oranı %18'den %8'e, bazı mallarda ise %8'den %1'e düşürülmüştür.

Buna mukabil vergilerin hala % 70 dolayında dolaylı vergi niteliğinde olması ve faiz gelirlerinden çok küçük oranlarda vergi alıyor olması dikkat çeken sosyal adalet amacıyla uyumlu olmayan uygulamalardır.

Hükümetin sosyal hak kavramına bakışını yansıtan önemli bir uygulaması da istihdamı artırarak işsizliği ve dolayısıyla yoksulluğu azaltacağına inanılan mikrokredi uygulamasıdır. Bu uygulama, Buğra ve Keyder'e göre (2005:30), yurttaşların bir gelire sahip olma haklarının olduğunu ifade eden bir uygulamadan ziyade "sosyal yardımın üretim faaliyetini artırmayla ilişkilendirildiği bir uygulama gibi gözükmektedir.

Böylesi bir politika, yoksulluğun kısmen azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.

Öte yandan ekonomik olarak yetersiz olan ailelere, yafflı üyelerine bakma karflı olarak devlet belli bir para ödemekte böylece toplumun yafflı mensuplarına yönelik bir uygulama yapılarak bu insanlar huzur evlerine gitmekten kurtarılarak aile ortamında hayatlarını sürdürmeleri sağlanmaktadır. Bu politika ile AKP'nin aileyi korumaya yönelik bir sosyal politika takip ettiğini ve esasen aile kurumu üzerinden bireye anlamlı bir hayat yaşama olanağı sunmaya çalıştığını ifade etmek mümkündür. Yine yafflı insanların ve öğrencilerin toplu taşıma araçlarından indirimli veya ücretsiz yararlandıkları da bu insanların bütçesine bir miktar önemli bir katkı sağlamaktadır.

Bütün bu uygulamalar hedef kitle olarak Rawls'un adalet ilkelerinden ikincisinin aktörü olan en az avantajlıya yönelik gözükmektedir.

Toplumun en az avantajlı mensuplarına yönelik dolaylı da olsa yardımlar yapılırken muhtemel tehlikelerin de farkında olmak önemlidir. Bu tehlikelerin başında AKP yetkililerinin de dikkat çektiği bir bağımlılık halinin (Buğra ve Keyder, 2005:30 bir "bağımlılık kültürü"nü geliştirmesi riski vardır. Böylesi bir kültür, yoksulluğu kiffilerin kendi kusuru olarak gören, hayata "kazanımlar" ve "kaybedenler" arasında geçen bir zaman dilimi olarak bakan ve kaybedenleri de genellikle "yeteneksiz", "beceriksiz", "ahlaki açıdan zayıf" insanlar olarak gören kuramdan ziyade, yoksulluğu insanların kendileriyle alakalı olmaktan ziyade, "yoksul çocukların" toplumsallaşma süreçleri ile ilişkili gören anlayış tarafından beslenmektedir (Giddens, 2005:314-315). Toplumsallaşma süreçleri sonucu yoksul çocuklar kendi öznel konumlarının adeta kendi kaderleri olduğunu öğrenirler ve bunu kendi içlerinde yeniden üretirler. Sefaletin üstesinden gelmenin mümkün olmadığını öğrenen ve fanların kovalamanın gereksizliğine

inanan bu insanlar Charles Murray'a göre (Giddens,2005:315), bir tür "ba«mlk kültürünün" bir par«as› olarak refah devleti uygulamalar›yla hayatlar›n› devam ettireceklerine inanmaya baflarlar. Bu da toplumda tembelli«i kam«alamakta ve devletin vergi mükellefine detti«i bir maliyet yaratmaktadır ki burada liberallerin devletin müdahalesinin özgürlü«e bir müdahale olaca«› argüman› ge«erli hale gelebilmektedir. Dolay›› ile devletin yoksulluk kültürü oluŒturmuŒ insanlara elini uzat›rken "sosyal yard›m ba«mlk›«›" yaratacak uygulamalar› dikkatlice gözden ge«irmesi gerekmektedir. Ba«mlk kültürünün nas de«iftirilece«i önemli bir sorun. «nsanlar› «al›Œabilir duruma getirmek istihdam imknlar›n›n geniŒlemesiyle mi mümkün olur? Yoksa bu insanlar aras›nda gelirin adil da«›ld›«na olan inan«lar› art›r›larak bu kültürden kurtar›lmalar› daha m›kolayd›r? cevaplandır›lmas› gereken sorulard›r. Ba«mlk kültüründen s›yr›labilmifl insanlar›n toplumsal d›Œlanma duygusundan da kurtulabileceklerini ifade etmek olanaklıd›r. Her ne kadar yoksulluk ile toplumsal d›Œlanm›Œlık ayn› flayi ifade etmese de toplumsal d›Œlanmay› besleyen en önemli husus yoksulluk oldu«u ileri sürülebilir. Bu a«›dan Adalet ve Kalk›nma Partisi'nin izlemifl oldu«u politikan›n toplumsal d›Œlanmay› azalt›«› sonucu olaca«› ifade edilebilir.

SONUÇ

Türkiye son y›llarda önemli dnŒmleri ger«ekleŒtirmifl bir ülkedir. YaklaŒık 6 y›llık iktidar› döneminde Adalet ve Kalk›nma Partisi'nin söz konusu dnŒmde önemli bir rol oynad›«› genellikle ileri sürülmektedir. Avrupa Birli«ine üyelik sürecinde yap›lan haz›rlık «al›Œmalar› ilgili hükümetin iktidara geliŒiminin ilk y›llar›ndaki ivmesini büyük l«de kaybetmesine ra«men süre« devam etmektedir.

yelik sürecinde ger«ekleŒtirilen reform «abalar› temel hak ve hürriyetlerin alan›n› geniŒleterek Türk demokrasisinin konsolide edilmesine katkıda bulunmuŒtur. Ekonomik alanda ise büyük bir krizin sonrasında iktidara gelen Adalet ve Kalk›nma Partisi büyük l«de kendinden önce iktidar olan koalisyon hkmetinin IMF ile yapt›«› anlaŒmaya dayal› bir ekonomik politika takip etti. Bu pro«ram ztrk'n belirtti«i gibi (ztrk, 2008:72), yoksullu«u art›rd›«› ve gelirin da«›l›m›n› daha da ktleŒtirdi«i gerek«eleriyle eleŒtirilmifltir. «flsizli«in azalt›lmas›nda ancak k›smi bir baflar› elde edilmifl olmas›na ra«men Gini katsay›s›n›n 0'a do«ru hareketi gelir da«›l›m›nda daha olumlu bir noktaya geldi«ini ifade etmektedir (ztrk, 2008:72).

Buna paralel olarak yoksullu«un azalt›lmas›na yönelik olarak Adalet ve Kalk›nma Partisi'nin gerek merkezi hükümet düzeyinde ve gerekse yerel

yönetimler düzeyinde bir takım politikalar takip ettiği bilinmektedir. Yukarıda da üzerinde durulduğu gibi merkezi hükümetin takip ettiği sosyal politika uygulamalarına ek olarak özellikle yerel yönetimlerde, Adalet ve Kalkınma Partisi'nin iktidara gelmeden önce Refah Partisi ve Fazilet Partisi belediyelerinden gelen tecrübesine paralel olarak yoksullara yönelik yardımlar devam ettirdiği bilinmektedir. Bu yardımlar önemli bir eksiği gidermekle beraber, popülizm, belediye yardımlarının sürekli olmaması, hedef kitleye ulaşmada yetersizlikler, yardım için ayrılan kaynakların yetersiz olması ve bazen de sadece hayırseverliğin araçsı olmalarından dolayı yerel yönetimler yoluyla yoksulluğun azaltılmasında karşılaşılabilecek olumsuzluklara dikkat çekilmiştir (Boşaziçi Üniversitesi sosyal politika forumu, 2007: 61-66).

Öte yanda Adalet ve Kalkınma Partisi'nin söz konusu yardımlar sosyal bir hak çerçevesinde uygulanmaması eleştirilerin yoğunlaştığı bir başka noktadır. Yoksullara yönelik yardımların "bir vatandaşlık hakkı" bağlamında olmaması yapılan yardımların amaçlanan gerçekleştirme olasılığının azaltacaktır.

Buğra ve Şenmazdemir'e göre Yoksullukla mücadelede takip edilecek en etkili yöntem, "ihtiyaç sahiplerine bir vatandaşlık hakkı olarak sağlanacak, sürekli ama düzenli bir nakit gelir desteği uygulamasıdır" (Buğra ve Şenmazdemir, 2004-2005: III). Böylesi bir nakit desteğinin kayıtlı ekonominin toplam ekonomik faaliyetlerin önemli bir kısmını teşkil ettiği, ifsizliğin yüksek olduğu bir ülkede insanlar çok kötü çalışma koşullarında çalışma mecburiyetinden kurtarılacak, kayıtlı çalışmayan ifverenleri haksız rekabetten koruyacak ve evlerine küçükte olsa bir paranın girmesiyle insanların "özerkliği"ni sağlamak açısından önemli olduğu ifade edilmektedir (Buğra ve Şenmazdemir:2004-2005:5,9,36). Bu uygulamanın başarılı olması kullukusuz ihtiyaç sahiplerinin doğru bir biçimde tespit edilmesine bağlıdır.

Toplumun "en muhtaç" kesimlerine yönelik gerek bir nakit desteği ve gerekse diğer yardımlar Rawls'un adalet kuramının ilkelerinden birisi olan fark ilkesine uyumlu görünen uygulamalardır. Fark ilkesinin diğer bir önemi de bir toplumda gelirin eşit olmayan dağılımında bir kriter ortaya koyabilmesidir. Bir başka ifade ile söz konusu ilke eşitsizliğin nereye kadar tahammül edileceğini göstermektedir.

Keyman ve Önifi'in vurguladıkları gibi (2007:192), "Sosyal politika alanında verilen sözlerle fiyata kadar gerçekleştirilenler arasında açık bir fark" söz konusudur. Fakat Adalet ve Kalkınma Partisi'nin sosyal politika uygulamalarının toplumun en az avantajlı kesimini hedeflemesi toplumsal dayanışma duygusunun azaltılmasına katkı da olsa bir katkı sağlayacaktır.

Rawls'un birinci adalet ilkesi olan eşit temel özgürlükler ilkesi de temel hak ve hürriyetlerin alanını genişleterek söz konusu duygunun hafifletilmesi amacıyla hizmet edecektir. Avrupa Birliğine üyelik sürecinde gerçekleştirilen reform çabaları klasik özgürlükler alanını genişleterek bir taraftan demokrasinin kurumlaşmasına katkıda bulunmuş, diğer taraftan da toplumsal değişim duygusunun yoğunluğunda bir değişim sonucunu doğurmuştur. Rawls, ortaya attığı adalet kuramıyla, özgür ve yoksulluk sorunun çözüldüğü bir toplumun gerçekleştirilmesini sağlayacak oldukça makul bir yol haritasını miras olarak bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- ARNESON, Richard J. (1993), "Equality", *A Companion to Contemporary Political Philosophy*, Edited by Robert E. Goodin and Philip Pettit.: London: Basil Blackwell, ss.489-507.
- ARNHART, Larry. (2005), *Siyasi Düşünce Tarihi Plato'dan Rawls'a*, «ikinci Baskı», Çeviren Ahmet Kemal Bayram, Ankara: Adres Yayınları
- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (2007), "Yoksulluğun Azaltılmasına Yönelik Merkezi ve Yerel Yönetim Politikaları", *Yerel Yönetim Yoluyla Yoksulluğun Giderilmesi Toplantı Sunuşları ve Raporu*, İstanbul, ss.55-77.
- BOROVALI, M. (2002), "Adalet, Eşitlik ve Sorumluluk: Neyin Eşitliği? Nereye Kadar Eşitlik?", *Toplum ve Bilim*, Bahar, No:92, ss.71-104.
- BUĞRA, A. Ve Keyder, Çağlar (2003), *Yeni Yoksulluk ve Türkiye'nin Değişen Refah Rejimi*, Ankara: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı için Hazırlanan Proje Raporu,
- BUĞRA, Ayşe and Keyder, Çağlar. (2005), "Poverty and Social policy in Contemporary Turkey", Boğaziçi University Forum, www.spf.boun.edu.tr/docs/WP-Bugra-Keyder.
- BUĞRA, A. ve Sınmazdemir, N. Tolga. (2004-2005), *Yoksullukla Mücadelede İnsani ve Etkin Bir Yöntem*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu Araştırma Raporu, İstanbul.
- Buğra, A. ve Adar, Sinem. (2007), *Türkiye'nin Kamu Sosyal Koruma Harcamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi*, Sosyal Politika Forumu
- BUĞRA, A. Ve Keyder, Ç. (2007), "Çerçeve Metin: Bugünün Türkiye'sinde Yoksulluk ve Sosyal Politika", *Yerel Yönetim*

- Yoluyla Yoksulluğun Giderilmesi Toplantı Sunuşları ve Raporu, İstanbul, ss.9-53.
- BUĞRA, Ayşe. (2009), "AKP'nin Yardımları Şeffaf Değil", www.keditor.org/haber_3449.html
- CORLETT, J. Angelo. (1991), "Introduction", *Equality and Liberty*, Edited by J. Angelo Corlett, London: Macmillan, ss.1-7.
- DURAN, Burhanettin., ve Haşlak, İrfan (2005), "AB Süreci ve Türk Demokrasisinin Konsolidasyonu", *Bilgi*, 2005/2, ss.23-42
- GIDDENS, A. (2005), *Sosyoloji*, Yayına Hazırlayan Cemal Güzel, Ankara: Ayraç Yayınevi
- HÜNLER, Solmaz Z. (1997), *İki Adalet Arasında Liberal ve Komüniteryan Düşüncelerin Çatışma Alanı*, Ankara: Vadi yayınları
- KEYMAN, E.Fuat ve Öniş, Z. (2007), *Turkish Politics in a Changing World Global Dynamics and Domestic Transformations*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KUKATHAS, C. And Pettit, P. (1990), *Rawls A Theory of Justice and its Critics*, Cambridge: Polity Press.
- ÖNİŞ, Ziya. (2006), "The Political Economy of Turkey's Justice and Development Party", *The Emergence of A new Turkey: Islam, Democracy and The AK Party*, Salt Lake City: University of Utah Pres
- ÖZTÜRK, İ. (2008), "Türkiye'de Yoksulluk Derinleşiyor mu?", *Anlayış*, ss.72-73.
- PARİJS, Philippe Van (Editor). (1992), "Competing Justifications of Basic Income", *Arguing for Basic Income*, Verso: London, pp.3-47.
- RAWLS, John. (1999), *A Theory of Justice*, Cambridge, Massach.: The Belknap Press of Harvard University Press.
- RAWLS, John. (2001), *Justice as Fairness A Restatement*, Cambridge, Massach.: The Belknap Press of Harvard University Pres
- VAROL, Nebibe and Saka, Ömer. (2008), "Health Care and Pharmaceutical Policies in Turkey", *Eurohealth*, Volume 14, Number 4, ss.29-34.
- WEATHERFORD, Roy C. (1991), "Discussions Defining the Least Advantaged", *Equality and Liberty*, Edited by J. Angelo Corlett, London: Macmillan, ss.37-45.